

DORIVOR QALAMPIRGUL (CALENDULA OFFICINALIS L.)NING FARMAKOTERAPEVTIK SAMARADORLIGI

Toirova Nafisa, Zulayxo Yarkulova

Buxoro davlat universiteti Tabiiy fanlar va agrobiotexnologiya fakulteti

ФАРМАКОТЕРАПЕВТИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЛЕКАРСТВЕННОГО НОГТЮЧКА (CALENDULA OFFICINALIS L.)

Тойирова Нафиса, Зулайхо Яркулова

Бухарский государственный университет, факультет естественных наук и
агробиотехнологий

PHARMACOTHERAPEUTIC EFFICACY OF POT MARIGOLD (CALENDULA OFFICINALIS L.)

Toirova Nafisa, Zulaykho Yarkulova

Bukhara State University, Faculty of Natural Sciences and Agrobiotechnology

Annotatsiya. Maqolada dorivor qalampirgulning tarkibidagi biologik faol moddalar, ularning asosiy farmakologik xususiyatlari, xalq tabobatidagi o'rni va klinik amaliyotda qo'llash samaradorligi keltirilgan. Shuningdek, O'zbekiston sharoitida ushbu o'simlikni yetishtirish va farmatsevtik sanoatda qo'llash istiqbollari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: dorivor qalampirgul; biologik faol moddalar; fitopreparat; yallig'lanishga qarshi ta'sir; O'zbekiston.

Аннотация. В статье представлены данные о составе биологически активных веществ лекарственной календулы, их основных фармакологических свойствах, роли в народной медицине и эффективности применения в клинической практике. Также обсуждаются перспективы выращивания данного растения в условиях Узбекистана и его использования в фармацевтической промышленности.

Ключевые слова: календула лекарственная; биологически активные вещества; фитопрепарат; противовоспалительное действие; Узбекистан.

Abstract. The article presents data on the composition of biologically active substances of medicinal calendula, their main pharmacological properties, its role in traditional medicine, and the effectiveness of its use in clinical practice. It also discusses the prospects for cultivating this plant under the conditions of Uzbekistan and its application in the pharmaceutical industry.

Keywords: medicinal calendula; biologically active substances; phytopreparation; anti-inflammatory effect; Uzbekistan.

Kirish

So‘nggi yillarda o‘simlik xomashyosidan tayyorlangan dori vositalari farmatsevtika sohasida katta ahamiyat kasb etmoqda. Fitopreparatlar rasmiy dori vositalariga nisbatan past toksiklikka ega bo‘lib, ko‘plab kasalliklarni davolash va oldini olishda uzoq muddatli qo‘llash imkonini beradi. O‘zbekistonda ham xalq tabobatida dorivor o‘simliklardan keng foydalaniladi. Shulardan biri dorivor qalampirgul (*Calendula officinalis* L.) bo‘lib, bu o‘simlikni yetishtirish va undan tayyorlanadigan mahsulotlarni mahalliy sharoitga moslashtirish muhimdir.

Fitoterapiyaning eng muhim konsepsiyalaridan biri shundaki, patologiyalarni davolash va oldini olishda eng samarali yo‘l – bu o‘simlikka xos tabiiy nisbatlarda mavjud bo‘lgan biologik faol moddalarning kompleksidan foydalanishdir.

Biologik faol moddalar manbai sifatida eng qiziqarli o‘simliklardan biri bu xalq tabobatida ham, rasmiy tibbiyotda ham keng qo‘llanadigan dorivor qalampir gul (*Calendula officinalis* L.) hisoblanadi. Hozirgi kunda bu o‘simlik Yevropaning ko‘plab mamlakatlarida eng ko‘p yetishtiriladigan 10 dorivor o‘simlikdan biri sanaladi. O‘zbekistonda ham ushbu o‘simlikni xalq tabobati amaliyotida keng ishlatib kelishadi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, dorivor qalampir gul ekstrakti tashqi qo‘llanganda kuchli yallig‘lanishga qarshi ta’sir ko‘rsatadi, to‘qimalarning tiklanishini tezlashtiradi, yaralarning tez bitishini va nozik chandiq hosil bo‘lishini rag‘batlantiradi. Ekstrakt tarkibidagi flavonoidlar yallig‘lanish zonasida immun hujayralar faoliyatini oshiradi, shuningdek prostaglandinlar biosintezini pasaytirib, shishlarga qarshi ta’sirni kuchaytiradi. Ekstraktning antimikrob ta’siri ayniqsa gram-musbat mikroflora uchun yuqori bo‘lib, dorivor sifatida samarali.

Tarkibi va biologik faol moddalar: Dorivor qalampirgulning guli va mevalarida flavonoidlar, karotinoidlar, triterpen saponinlari, dubil moddalari, organik smolalar, shilimshiq moddalar, iz miqdorda alkaloidlar, mikroelementlar mavjud. Uning yog‘i linolen (46,8%), olein (24,8%) va palmitin (13%) kislotalariga boy bo‘lib, dorivor yog‘ sifatida ahamiyatlidir.

Farmakologik xususiyatlari: Ekstrakti tashqi qo‘llanganda yallig‘lanishga qarshi, regeneratsiyani tezlashtiruvchi, antibakterial, antioksidant ta’sir ko‘rsatadi. Flavonoidlar immun hujayralar faolligini oshiradi, prostaglandinlar biosintezini pasaytiradi, yaralarning tez bitishini ta’minlaydi. Qalampirgul fitontsid xususiyatli bo‘lib, mikroblarga qarshi kuchli ta’sir ko‘rsatadi.

Qo‘llanilishi: Dorivor qalampirgul asosidagi preparatlar quyidagi sohalarda keng qo‘llaniladi:

- **Gastroenterologiyada** oshqozon-ichak kasalliklarida,
- **Jarrohlikda** trofik yaralar, tiklanish jarayonlarini tezlashtirishda,
- **Stomatologiyada** parodontoz, stomatitda,
- **Ginekologiyada** (vaginit, epiziotomiya keyingi davrida),

- **Proktologiyada** (gemorroy, anal yoriqlar),
- **Otorinolarinologiyada** (tonzillit, gingivitda),
- **Dermatologiya va oftalmologiyada** teri va ko‘z kasalliklarida.

O‘zbekiston sharoitidagi imkoniyatlar: Qalampirgul respublikamizning deyarli barcha viloyatlarida muvaffaqiyatli yetishtiriladi, tuproq-iqlim sharoitiga mos. Uni farmatsevtik xomashyo sifatida qayta ishlash uchun katta quvvatli korxonalarga ehtiyoj bor. O‘zbekistonda xalq tabobatidagi tajribalarni ilmiy asoslash va sertifikatlangan preparatlar ishlab chiqarish imkoniyati mavjud. Bu ichki bozorni import o‘rnini bosuvchi mahsulotlar bilan ta’minlash hamda eksport salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Dorivor qalampirgulning yallig‘lanishga qarshi, antioksidant, antibakterial va regeneratsiya xususiyatlari ilmiy jihatdan tasdiqlangan. Bu xususiyatlar uni ko‘plab kasalliklarda qo‘llash imkonini beradi. O‘zbekiston sharoitida ushbu o‘simlikni yetishtirish, fitopreparatlar ishlab chiqarish texnologiyalarini rivojlantirish va yangi ko‘p komponentli dori shakllarini yaratish istiqbolli yo‘nalishdir. Buning uchun qimmat texnologiyalar talab qilinmaydi, shuning uchun ham arzon, samarali va xavfsiz preparatlar tayyorlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Миронова Н. В., Соловьева Т. М. Микроскопические методы исследования лекарственного растительного сырья. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2019.
2. Гринев В. А., Саркисов Д. С. Фармакогнозия с основами биохимии лекарственных растений. — СПб.: СпецЛит, 2021.
3. Турсунов А. А., Хидоят Ф. Х. Dorivor o‘simliklar farmakognoziyasi. — Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020.
4. Petrova E. S., Ivanova M. V. Histological analysis in plant anatomy: modern approaches. Journal of Plant Science, 45(2), 112–120 (2018).
5. Khamidova D. K. Pharmacognostic study of medicinal plant fruits used in traditional medicine. Uzbek Journal of Medicine, 28(4), 76–83 (2022).
6. Яркулова З., Халилов Н. (2018) Влияние нормы посева и дозы минеральных удобрений на урожайность ячменя осеннего посева при орошении// «Вестник» Мичуринского государственного аграрного университета, г. Мичуринск, Россия, №2, С. 95-99
7. Яркулова З. (2018) Влияние сроков посева и нормы минеральных удобрений на урожайность озимого ячменя// «The latest research in modern science: experience, traditions and innovations» Proceedings of the VII International Scientific Conference. North Charleston, SC, USA, 20-21 June, P. 65-68
8. Яркулова З. (2021) Влияние сроков посева и норм минеральных удобрений на показатели экономической эффективности возделывания озимого ячменя//

- «Polish Science Journal», Issue 12(45), Warsaw, Poland, Wydawnictwo Naukowe "iScience", P.9-16
9. Яркулова З. (2021) Влияние сроков посева и норм минеральных удобрений на фотосинтетический потенциал сортов озимого ячменя// «Наука и образование сегодня», № 1 (60), Москва, с.32-35
 10. Yarkulova Z., Qodirov A. (2021) Optimization of Sowing Dates and Seeding Rates with Adaptive Control of The Technology of Cultivation of Winter Barley Varieties Mavlonov// Indian Journal of Agriculture Engineering (IJAE), Volume-1 Issue-1, May.
 11. Yarkulova Z., Khalilov N. (2019) Influence of Seeding Norms and Mineral Fertilizer Rate on the yield of Winter Barley// International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE). ISSN: 2277-3878, Volume-8, Issue-3S, October. P. 508-510
 12. Yarkulova Z. (2019) Influence of timing of crops and norms of mineral fertilizers for winter barley yield// Asian Journal of Science and Technology, India, Vol. 10, Issue, 05, May, pp. 9669-9670
 13. Yarkulova Z. (2024) Influence of sowing dates and fertiliser application rates on photosynthetic potential of winter barley varieties// European Journal of Interdisciplinary Research and Development, Vol.28. ISSN (E): 2720-5746. June, pp. 11-16